

سازمان ملل و سلاح‌های شیمیایی

که عراق علیه ایران استفاده می کرد

۴۵

محمدجواد اکبرپور بازگانی

پژوهشگر تاریخ جنگ

پس از آغاز جنگ و بمباران شیمیایی نیروهای ایرانی به‌وسیله عراق،سازمان ملل درمقابل این اقداماتقطعنامه‌هاوبیانیه‌هایی صادر کرده است که با بررسی آن‌ها می توان به عملکرد این سازمان درقبال اقدامات فوق پی برد و تأثیرآن را در روند جنگ ستجید. شورای امنیت سازمان ملل ، چهارمین قطعنامه خود (شماره ۵۴۰) درباره جنگ ایران و عراق را در ۳۱ کتبر ۱۹۸۳ (۹آبان ۱۳۶۲) به‌دنبال گسترش دامنه‌جنگ‌شهرهاونفتکش‌ها صادر کرد. در این قطعنامه، شورای امنیت، همه موارد نقض حقوق بین الملل بشردوستانه را در تمام زمینه‌ها، به‌ویژه مفاد کنوانسیون‌های ۱۹۴۹ ژنومحکوم می کندوخواستارقطع فوری همه عملیات های نظامی علیه هدف های غیرنظامی از جمله شهرها و مناطق مسکونی می شود. در این قطعنامه، یک نکته واقع بینانهبه‌چشمی خودردان اینکهبر اساس گزارش‌نمایندگان ویژه دبیرکل درباره حملات عراق به شهرها و مناطق مسکونی و تخریب عمدی شهرهای هویزوه‌وخرشهر، به‌طور ضمنی در بند ۲ بدون ذکر نام عراق، نقض حقوق بشردوستانه و حمله به اهداف غیرنظامی تقبیح شده است.

پس از در پی کاربردسلاح شیمیایی به‌وسیله عراق در عملیات خیبر علیه نیروهای ایرانی، نیز شورای امنیت دولت عراق را به‌خاطر نقض کنوانسیون ۱۹۲۵ ژنودر باره‌منع کاربردسلاح‌های شیمیایی نکوهش کرد. همچنین شورای امنیت به‌دنبال تداوم جنگ شهرهاوحملات موشکی به مناطق مسکونی، دوبیانیه در عرض ۱۰ روز صادر درباره کاربردبیانیه‌های ۱۵۵و ۱۴۱و ۲۴۴ مارس ۱۹۸۵ (اسفند ۱۳۶۳) که هر دودر باره حملات به مناطق مسکونی بود. در این بیانیه‌ها شورای امنیت ضمن تقاضای قطع این حملات، از ایران و عراق خواست که به تعهد خود نزد دبیرکل مبنی بر حمله نکردن به هدف های غیرنظامی متعهد باشند. شورای امنیت مدتی بعد در ۲۵ آوریل ۱۹۸۵ (۱۵ اردیبهشت ۱۳۶۴) بیانیه‌دیگری درباره کاربردسلاح شیمیایی منتشر کرد که در آن از دو کشور خواست از به کارگیری هر نوع سلاح شیمیایی علیه نیروها و مناطق غیرنظامی یکدیگر خودداری کنند.

علاوه بر این شورای امنیت در ششمین قطعنامه خود درباره جنگ ایران و عراق یعنی قطعنامه ۵۸۲ که در ۲۴ فوریه ۱۹۸۶ (اسفند ۱۳۶۴) صادر کرد، از بمباران مراکز جمعیتی کاملاً غیرنظامی و نقض حقوق بشردوستانه و دیگر قوانین برخورد مسلحانه و به‌ویژه استفاده از سلاح‌های شیمیایی مغایر با تعهدات پروتکل ۱۹۲۵ ژنو اظهار تأسف کرد. در واکنش به قطعنامه ۵۸۲، ایران آن را ناقض وی اعتبار و غیرقابل اجرا اعلام کرد وعراق نیز همچنان به کاربردسلاح شیمیایی استمرار بخشید. پس از آن شورای امنیت در پی ملاحظه گزارش هیئت اعزامی دبیرکل سازمان ملل که مأموریت معاینه مجروحان ناشی از کاربرد بمب‌های شیمیایی بستری در بیمارستان های اروپا را به عهده داشت، در تاریخ ۲۱ مارس ۱۹۸۶ (اول فروردین ۱۳۶۵) بیانیه‌ای در محکومیت عراق صادر کرد. در این بیانیه، با توجه به اتفاق نظر کارشناسان مبنی بر اینکهعراق در موارد زیادی، مکرراً از سلاح‌های شیمیایی علیه نیروهای ایرانی استفاده کرده، شورای امنیت استفاده از سلاح‌های شیمیایی را که ناقض صریح پروتکل ۱۹۲۵ ژنواست، قویا محکوم می کند و با یادآوری بیانیه‌های قبلی در این مورد، رعایت پروتکل فوق را خواستار می شود.

شورا همچنین در قطعنامه ۵۹۸، بمباران مراکز غیرنظامی و نقض اصول بشردوستانه‌واستفاده از سلاح شیمیایی را سرزنش کرده، اعلام می کند که تصمیم دارد همه عملیات های نظامی بین ایران وعراق را خاتمه دهد. شورای امنیت دو قطعنامه دیگر پس از قطعنامه ۵۹۸ صادر می کند که هر دو آن‌ها در باره منع کاربرد سلاح های شیمیایی بود. شورای امنیت در تاریخ ۹ مه ۱۹۸۸ (۹ دیبهشت ۱۳۶۷) نیز قطعنامه ۶۱۲ را صادر کرد. در این قطعنامه، تداوم استفاده از سلاح های شیمیایی در جنگ ایران وعراق که بر خلاف تعهدات ناشی از پروتکل ژنواست، قویا محکوم شد و شورای امنیت بر ضرورت عاجل رعایت دقیق مفاد پروتکل منع استفاده از گازهای سمی، خفقالن آو ر گازهای دیگر ونیزسلاح‌های میکروبی که در ۱۷ ژوئیه ۱۹۲۵ در ژنو امضا شده است، تأکید می کند. همچنین از همه کشورها می خواهد که بر اعمال باتداوم اعمال نظارت شدید بر صدور مواد وتولیدات شیمیایی که در ساخت جنگ افزارهای شیمیایی به کار می روند به کشورهای مختاص جنگ ببفرایند. در قطعنامه ۶۲۰ نیز که همانند قطعنامه ۶۱۲ تنظیم شده است، شورا کاربرد سلاح شیمیایی در جنگ ایران و عراق را محکوم و تأیید می کند که چنین استفاده‌ی علیه ایران شدت و تکرار بیشتری داشته است. از طرف دیگر، خاورپرز دوکوتیار، دبیرکل سازمان ملل متحد، نیز که از آغاز سال ۱۹۸۲ دبیرکلی سازمان را بر عهده گرفته بود، اقداماتی در زمینه جلوگیری از جنگ شهرها و کاربرد سلاح شیمیایی انجام داد. دبیرکل در پی تشدید حملات به مناطق مسکونی پیامی به رؤسای جمهور دو کشور فرستاد و از آن‌ها خواست که از هرگونه حمله به مناطق مسکونی خودداری ورزند که در ۱۲ ژوئن ۱۹۸۴ پس از موافقت طرفین در گیر، جنگ شهرها قطع شد.

به هر حال، سازمان ملل متحد بیانیه‌ها و قطعنامه‌های متعددی درقبال کاربردسلاح شیمیایی وبمباران مناطق غیرمسکونی صادر کرد و کشورهای درگیر را نیز دوت نمود که اصول بشردوستانه و مفاد پروتکل ۱۹۲۵ ژنورا رعایت کنند که تاالینجای کار به نظر می رسد بسیار خوب کار کرده است. اما مهم این است که در این بیانیه‌ها و قطعنامه‌ها سازمان ملل در مسئله کاربرد بمب‌های شیمیایی در مواقعی نادر، عراق را محکوم کرده است و در بعضی مواقع حتی اعلام می دارد که از سلاح شیمیایی در جنگ استفاده شده است، ولی از استفاده کننده آن نامی نمی برد یا شدیداً آن را محکوم نمی کند و از جوامع بین المللی نیز نمی خواهد که این عمل عراق را به دلیل نقض پروتکل ۱۹۲۵ ژنومحکوم کنند، بلکه بسیار راحت از کنار مسئله می گذرد و به توبیخ و توصیه بسنده می کند، تنها بعد از تصویب قطعنامه ۵۹۸، یعنی زمانی که اعضای شورای امنیت عملات تصمیم گرفتند که به جنگ خاتمه دهند. در قطعنامه‌های ۶۱۲ و ۶۲۰ کاربردسلاح شیمیایی را قویا محکوم و اذعان می کند که استفاده این سلاح علیه ایران تکرار و شدت بیشتری داشته است. درباره بمباران مناطق مسکونی هم سازمان ملل به‌طور جدی تصمیم نگرفته یا نخواسته است که این مسئله را حل کند و تنها به توصیه و دعوت طرفین به رعایت اصول بشردوستانه بسنده کرده است.

بنابر این عدم قطعیت بیانیه‌ها و قطعنامه‌های سازمان ملل متحد در این زمینه موجب می شد که رژیم عراق در کاربرد این سلاح‌ها نه تنها ترسی به خود راه ندهد، بلکه حتی تشویق شود تا از سلاح شیمیایی در ابعاد گسترده‌تر ی استفاده کند و همچنین مناطق غیرنظامی ایران را بمباران و موشک باران نماید. [۱]

[۱] آپرگرفته از کتاب جنگ ایران و عراق، پرسش‌ها و پاسخ‌ها فرهاد درویشی، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

شکر ۵

۳شنبه
۱۴ خرداد ۱۴۰۱
۲۱ شوال ۱۴۴۲
شماره ۲۶۸۸

۱۴

↓

چشمک

یادی از سردار مسعود توکلیفرمانده شهید گردان روح... لشکر ۵ نصرایستاده بر بلندی‌های مهران

زهرا بیات

مسعود توکلی فرزند شیخ محمد و سکینه به تاریخ ۳۰ شهریور ۱۳۴۴ در بیرجند به دنیا آمد. دانش آموز دوره راهنمایی بود که مبارزات مردم انقلابی مشهود شدت گرفت و او نیز که از چند سال پیش مشهودی شده بود، به جمع معترضان پیوست. غیبت هایش سر کلاس درس، برای شرکت در تظاهرات و تجمعات مردمی از قدر زیاد شده که مدرسه بالاخره والدینش را خواست؛ جواب او اما یک جمله بود: «می‌روم تا ان شاء... این رژیم سرنگون شود و جمهوری اسلامی به پیروزی برسد.»

معتقد بود: «یا باید مارا بکشند یا ما باید پیروز شویم.»

خاطرات سکینه حسینی، مادر شهید

بزرگ شد تا برود جبهه

یک روز وقتی از مدرسه آمد، دیدم برگه‌ای در دستش است.

گفت: مادر! این برگه را امضا کن. من هم که سواد نداشتم، پرسیدم: چه شده است، درس‌هایت خراب است؟ گفت:

چه کار داری، امضا کن. انگشت زدم. شب وقتی پدرش آمد، نامه را به او هم داد تا امضا کند. هنگامی که پدرش نامه

را خواند، گفت: مگر تو را هم جبهه می‌برند؟ گفت: شما امضا کنید، یا مرا می‌برند یا نمی‌برند. هنوز اوایل انقلاب بود و جنگ تحمیلی شروع نشده بود ولی در کردستان

ضد انقلاب و منافقین شورش‌هایی می‌کردند. من که تازه متوجه محتوای نامه شده بودم، گفتم: مگر جنگ شده است؟ مسعود گفت: بله، در کردستان، سپاهی‌ها را می‌کشند و امنیت را از مردن سلب کرده‌اند. به هر حال امضا را گرفت و ساکش را بست و خدا حافظی کرد و رفت. خیلی ناراحت بودم، زیرا سنش کم بود، هنوز ۱۶ سالش

غذایی که بخشیده شد

تازه از منطقه برگشته بود، شب بود. خسته و کوفته‌نسته بود و باهم صحبت می‌کردیم. همسایه در زده که «مغازه‌ها بسته‌اند، تخم‌مرغ دارید؟» دو عدد تخم‌مرغ در خانه داشتیم ولی چون می‌خواستیم آن‌ها را برای مسعود درست کنم، گفتم: نداریم. مسعود که متوجه صحبت‌های ما شده بود، به طرف پخچال

زن گرفته‌ام، اما جبهه را طلاق نمی‌دهم

مسعود قبول نمی‌کرد ازدواج کند. می‌گفت ما دامی که جنگ است، فکر و ذهن ما باید درگیر منطقه و جنگ باشد، بعد از جنگ ان شاء... وقت هست. بالاخره بعد از آنکه به دیدار امام مشرف شده بودند و ایشان گفته بود از برادران سپاه کسانی که ازدواج نکرده‌اند، تشکیل خانواده بدهند. مسعود قبول کرد ازدواج کند.

روز خواستگاری به عروسم گفتم: من به جبهه می‌روم، شاید دیگر برنگردم یا اسیر یا کشته شوم، عروس خانم با شنیدن

از او پرسید: «چرا به همسایه ندادی؟» گفتم: می‌خواهم برای شما درست کنم. گفت: وقتی همسایه‌مان آن‌ها را از شما

طلب کرده است، من این تخم‌مرغ‌ها را نمی‌خورم. همین‌الان این‌ها را ببر و به همسایه بده، وگرنه خودم این کار را خواهم کرد.

این حرف‌ها گفت: من افتخار می‌کنم که شوهرم در منطقه باشد و علیه کفر بجنگد، حتی اگر می‌توانستم خودم هم اسلحه به دست می‌گرفتم و در جبهه‌ها شرکت می‌کردم.

۵ نوروز ۱۳۶۵ مراسم ساده و مختصری گرفتیم. هنوز یک هفته از عقدش نگذشته بود که عزم رفتن کرد. گفتم: شما ازدواج کرده‌ای، حالا خیلی زود است که به جبهه بروی. گفت:

مگر زن گرفته‌ام که جبهه را طلاق بدهم؟ چند روز بعد هم خبر شهادتش را آوردند.

ملاقات حرم محمد حسینی

تاریخ تولد:

۱۳۳۲/۳/۵

محل تولد:

مشهد

تاریخ شهادت:

۱۳۶۶/۳/۶

محل شهادت:

الطف سوریه

مزار:

بهشت رضا(ع)

حجتا... جوانمرد

تاریخ تولد:

۱۳۴۳/۲/۳۱

محل تولد:

تهران

تاریخ شهادت:

۱۳۶۰/۳/۵

محل شهادت:

تهران

مزار:

بهشت رضا(ع)

محمود مهدی ششجوانی

تاریخ تولد:

۱۳۵۶/۱/۲۲

محل تولد:

مشهد

تاریخ شهادت:

۱۳۷۷/۲/۳

محل شهادت:

تهران

بهشت زهرا(س)

شهیدی هفته

۱۳ خرداد ۱۳۶۶

نام عملیات:

نصر ۲

منطقه عملیات:

میمک

یگان‌های شرکت کننده:

نتیجه عملیات:

هدف این عملیات، آزادسازی بلندی‌های مشرف بر خطوط مواصلاتی دشمن در جبهه میمک، واقع در منطقه میانی جنگ بود. طی این یورش، بلندی‌های ۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۴ و منطقه «خزر» و «هلاله» به تصرف رزمندگان ارتش درآمد و

چهار گردان کماندویی، توپخانه، پیاده و یک گروهان تانک دشمن آسیب دید و مقداری سلاح و مهمات از دشمن به غنیمت گرفته شد. همچنین در این عملیات محدود و کوتاه مدت، ۸۰۰ نفر از نیروهای عراقی، کشته و زخمی و ده‌ها نفر دیگر نیز اسیر شدند. در این عملیات شهید تقی رضوی، معاونت مهندسی قرارگاه خاتم الانبیا نیز به شهادت رسید. جبهه میمک و بلندی‌های جبهه میانی جنگ از مناطق تحت این عملیات بود.

یکی از شهادت طلبان بود

او اواخر سال ۶۲ پس از طی کردن دوره آموزش بسیج برای اولین بار به صورت کاروانی به اهواز اعزام شدم. در آنجا بعد از دوروز نیروها را جمع و سازمان دهی کردند. قریب به ۲ هزار نفر بودیم و برخی از فرماندهان برایمان سخنرانی کردند، از جمله آقای رضایی که گفت: «مانیروبی می‌خواهیم که شهادت طلب باشد، هر لحظه با غسل و وضو باشد. از دنیای کنونی بریده و تحمل هرگونه سختی و مشقت را داشته باشد. حالا هر کس که می‌تواند با این شرایط کنار بیاید، وارد جمع ما شود، با خود گفتیم بهترین قسمتی که می‌توانم با واقعیت‌های جنگ و جبهه‌آشنایی پیدا کنم، همین قسمت است. به همین دلیل بلند شدم تا اسم مرا ثبت کنند. دومین شخصی که آماده ثبت نام شد، کسی نبود جز مسعود توکلی که تا آن موقع شناختی از او نداشتم.

به این ترتیب ۴۰ نفر برای واحد اطلاعات و عملیات داوطلب شدیم و آموزش دیدیم. در این مدت، فرصت شد تا مسعود توکلی را بهتر بشناسم که ویژگی‌های منحصر به فرد خود را داشت. افراد را مجذب خودش می‌کرد. خیلی زود هم استعداد هایش بیشتر از دیگران شکوفاشد و فرماندهان به ارزش او پی بردند و به عنوان مسئول گروه شناسایی و مسئول واحد اطلاعات معرفی شد. از آن به بعد در همه عملیات‌ها شرکت فعال داشت.

قبل از عملیات کربلای یک، با تدبیر مسعود توکلی از مسیری که او شناسایی کرده بود، توانستیم تا نزدیکی سنگرهای عراقی در ارتفاعات مهران برویم. متأسفانه خودش در جریان این نفوذ به شهادت رسید اما مسیری که او شناسایی کرده بود، کمک کرد تا ما مهران و ارتفاعات اطرافش را بگیریم.

جهانگیر حسینی پور، هم‌رزم شهید

وظیفه سنگینی که روی دوش ماست

گروه ما مأموریت یافت روزی با ارتشی‌ها باشد. روحیات ما با برادران ارتشی همخوان نبود و کسی راهم نمی‌شناختیم؛ به همین دلیل چند روز اول کمی سخت گذشت. روزی آقای توکلی برای سرکشی و همچنین اطلاع از پیشرفت کار و شرایط به آنجا آمد. با دیدنش اولین حرفی که به دهانم آمد، این بود که «حاجی این چند روز خیلی به ما سخت گذشت.» آقای توکلی بعد از گوش دادن به حرف‌های ما گفت: ما برای خوش گذرانی به اینجا نیامده ایم که افراد حاضر با هم، هم عقیده و هم صحبت باشند. وظیفه سنگین تری روی دوشمان است که برای انجام آن به اینجا آمده ایم و این امر همه مسائل و مشکلات ارتحت الشاع خود قرار می‌دهد. چه بسا بعد‌هایکی از ما اسیر شویم و مدت‌ها در میان دشمن باشیم و شرایط خیلی سخت‌تر و دشوارتر گردد ولی همه این‌ها نباید باعث شود که در انجام وظیفه‌ای که داریم، کوتاهی کنیم. صحبت‌هایش روحیه ما را مضاعف کرد و از آن به بعد، مشکلات اصلا به چشممان نمی‌آمد.

حسن کربلایی، هم‌رزم شهید

از خاک میهن اسلامی، ایجاد تحرک در جبهه‌ها، قراردادن دشمن در حالت یأس و نومیدی، مختل کردن ماهواره‌های اطلاعاتی، فریب و گمراه کردن نیروهای دشمن و پراکندن یگان‌های آنان، جلوگیری از تمرکز دشمن در نقاط حساس و شناسایی مناطق عملیاتی مورد نظر بود. در این راستا عملیات موفق «ظفر» با هدف انهدام بخشی از نیروهای دشمن به اجرا درآمد. رزمندگان نیروی زمینی ارتش با گذشتن از عرض رودخانه ارون در دویورش به مواضع اشغالی دشمن در جزیره مینو، ضمن انهدام بخشی از نیروهای دشمن، شماری از سنگرهای انفرادی و اجتماعی نیروهای عراق را از میان بردن و به مواضع پیشین خود بازگشتند.

نام عملیات:

ظفر۱

منطقه عملیات:

جزیره مینو

یگان‌های شرکت کننده:

ارتش

نتیجه عملیات:

رزمندگان اسلام در راستای ایجاد زمینه برای انجام عملیات سرنوشت ساز والفجر ۸ و شناسایی راهکار دشمن، به اجرای چند عملیات تاکتیکی کوچک دست زدند که سلسله عملیات کوچک قدس و عاشورا توسط سپاه و سلسله عملیات ظفر توسط ارتش به اجرا درآمدند. اهداف این عملیات‌ها، آزادسازی مناطق